

УДК 340.12.351(477)

DOI: 10.15587/2523-4153.2023.283461

ПРАВОВІ КАЗУСИ В МЕХАНІЗМАХ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ПІД ЧАС ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ: ПЕРЕМІЩЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

А. С. Мідіна

The article is devoted to a comprehensive study of the current legislation, which regulates issues related to the movement of military personnel of the National Guard of Ukraine during the legal regime of martial law. Analyzed such legislative acts as the Laws of Ukraine "On ensuring the rights and freedoms of internally displaced persons", "On military duty and military service", the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On the registration of internally displaced persons", the Order of the Ministry of Internal Affairs "On approval of Instructions on the specifics sending military personnel of the National Guard of Ukraine on business trips within Ukraine and abroad" and others.

Based on the results of the study, the author's vision of the causes and conditions that contributed to legal incidents in the mechanisms of state power was formed. It has been determined, that the main reasons contributing to legal incidents in the mechanisms of state power are:

- 1) the absence or incompleteness of the rules of law necessary for the effective regulation of social and legal relations;*
- 2) subjective interpretation of the rule of law by an individual.*

The conditions are:

- 1) the weak legal technique of law enforcement acts;*
- 2) the actual composition of social and legal relations.*

Under the weak legal technique of law enforcement acts is meant a weak degree of the system, which is based on the achievements of the theory of law and the principles, methods, means, rules (logical, structural, linguistic), proven by the practice of lawmaking, for the preparation of the regulatory legal and law enforcement acts most qualitatively perfect in form and structure, used in the development and systematization of acts to ensure their perfection.

The actual composition of social legal relations is defined as the presence of all constituent elements of legal facts (a set of various legal facts) of social legal relations, as well as their certain sequential accumulation, a certain order of elements.

Also, the article focuses on the problematic issues that military personnel under contract face during military service

Keywords: *movement of military personnel, legal incidents, mechanisms of state power, martial law*

How to cite:

Midina, A. (2023). Legal incidents in the mechanisms of state authority during the legal regime of martial law: movement of military servicemen of the National Guard of Ukraine. ScienceRise: Juridical Science, 2 (24), 12–16. doi: <http://doi.org/10.15587/2523-4153.2023.283461>

© The Author(s) 2023

This is an open access article under the Creative Commons CC BY license hydrate

1. Вступ

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації на територію нашої країни внесло корективи до усіх сфер суспільного життя. І військова сфера є однією з найперших, що відчула ці багатогранні зміни. Так, у перші дні та тижні війни особовий склад сектору безпеки і оборони у цілому та Національної гвардії України зокрема, для забезпечення обороноздатності держави, в максимально короткий термін часу, переміщався по території України, особливо в районах (з/до районів) ведення бойових дій. При цьому, юридичній стороні питання, яке засвідчує статус переміщення військовослужбовців, практично увага не приділялася. Пріоритетами виступали – своєчасність, мобільність і точність виконання покладених завдань. Як наслідок, з часом військовослужбовці стикнулися з рядом проблем, що безпосередньо пов'язані з вищевказаними обставинами, і це дає підґрунтя для розуміння наявності прогалин у діючому державному інструментарії та необхідності покращення ситуації. Тому аналіз правових казусів в механізмах державної влади під час дії правового режиму воєнного стану в розрізі переміщення військовослужбовців НГУ, а також з'ясування причин і умов, що їм сприяли у нових реаліях набувають особливого змісту та

значення. Що в свою чергу, підтверджує актуальність висвітлюємого питання, а комплексність підходу дослідження – новизну обраної тематики.

2. Літературний огляд

Науково-теоретичне підґрунтя роботи становлять наукові праці вчених з різних галузей права та нормативно-правові акти діючого законодавства. Так, наукові доробки В. Й. Пашинського більшою мірою стосувалися проблем військовослужбовців під час проходження військової служби у мирний час. В той час, як наукові праці А. М. Колодія розкрили питання щодо правового регулювання військової служби. В. І. Кириленка – визначення понять «правова робота» та «правова культура» [1], які також безпосередньо впливають на правову свідомість військовослужбовців. Правова робота представлена В. І. Кириленком, як комплекс правових заходів та засобів, які здійснюються органами військового управління, військового командування, їх юридичними службами (підрозділами), командирами (начальниками), штабами всіх рівнів, органами з гуманітарних питань з метою реалізації у повсякденній життєдіяльності військ вимог законодавства України, наказів і директив Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України, Міністра оборони України, командувача Національної гвардії України тощо [1],

В. В. Ягулов, розглядаючи питання морально-психологічного забезпечення військовослужбовців під час проходження військової служби, у своїх напрацюваннях зазначав, що «МПЗ – це система заходів, спрямованих на формування і підтримання високого морального духу армії, морально-психологічного стану і дисципліни особового складу, військового правопорядку, на згуртування військових колективів і протидію інформаційно-психологічному впливу противника» [2].

О. В. Кривенко та О. М. Щербина зосередили свою увагу на тематиці соціально-правового захисту військовослужбовців, де на додаток О. М. Щербина розкрив перспективи вдосконалення законодавства. Разом з тим, питання щодо правових казусів в механізмах державної влади під час дії правового режиму воєнного стану в розрізі переміщення військовослужбовців НГУ ще не набули всебічного та ґрунтовного науково-теоретичного вивчення із конкретними висновками. Тому потребують подальшого комплексного дослідження.

Так, згідно Положення про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України, затвердженого Указом Президента України від 10 грудня 2008 року №1153/2008 України [3] під час дії особливого періоду та/або правового режиму воєнного стану, можливе переміщення військовослужбовця без його згоди, у тому числі і на нижчестоящі посади. Згода військовослужбовця на переміщення потрібна лише у випадках: 1) неможливості проходження військовослужбовцем військової служби у місцевості, до якої його переміщують, що підтверджено висновком (постановою) військово – лікарської комісії; 2) потреби у догляді за непрацездатними чи хворими батьками, дружиною (чоловіком) або особами, які виховували його з дитинства замість батьків і були визначені опікунами та мешкають окремо від сім'ї військовослужбовця, відповідно до документів, які це підтверджують. Іншими словами, військовослужбовці, які проходять військову службу за контрактом, у разі передислокації військової частини (установи, організації) під час дії правового режиму воєнного стану, вимушені покинути своє місце проживання та виконувати службово-бойові завдання за призначенням у новому пункті дислокації. Як показала практика, у більшості випадків передислокація військових частин (установ, організації) здійснювалася з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру.

Передислокація військової частини, відповідно до п.1.1 Розділу I «Положення про організацію квартирно-експлуатаційного забезпечення Збройних Сил України, затвердженого Наказом Міністерства оборони України № 448 від 03 липня 2013 року (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства оборони України № 383 від 04.08.2015 року) – це зміна місця дислокації військової частини, а саме переміщення її з військового містечка, яке вона займає в одному населеному пункті, до іншого військового містечка іншого населеного пункту [4]. Для військовослужбовців, що проходять службу за контрактом це означає, що вони вимушені покинути місце свого проживання (реєстрації) для подальшого проходження служби за призначенням.

Іншим варіантом переміщення військовослужбовців за контрактом, особливо під час дії правового режиму воєнного стану, є їх відрядження в межах України та за кордон [5, 6].

Відповідно до п. 2 Розділу I Наказу МВС України № 599 від 18 липня 2017 року «Про затвердження Інструкції про особливості направлення військовослужбовців Національної гвардії України в службові відрядження в межах України та за кордон» службове відрядження – це поїздка військовослужбовця за наказом (розпорядженням) командира на певний строк для виконання службового завдання поза пунктом постійного або тимчасового розквартирування військової частини (підрозділу), у якій військовослужбовець проходить службу.

П. 13 Розділу II даного Наказу визначає порядок вибуття військовослужбовця у відрядження, а саме на необхідність отримання військовослужбовцем посвідчення про відрядження.

Враховуючи той факт, що військовослужбовці Національної гвардії України переміщалися із табельною зброєю та належним обмундируванням в силу вступає п. 14 Розділу II вищезгаданого Наказу. Де зазначено, що порядок виїзду військовослужбовців у відрядження з табельною вогнепальною зброєю визначається Положенням про службу озброєння Національної гвардії України [7, 8]. Тобто у посвідченні про відрядження військовослужбовця, що вибуває у відрядження зі зброєю, особа, яка випишує це посвідчення, записує зразок, серію, номер зброї та кількість боеприпасів (наприклад: «Власнику посвідчення виданий 9-мм пістолет ТТ № 0000 та 16 шт. 9-мм патронів»). Запис засвідчується підписом особи, яка підписала документ про відрядження, і гербовою печаткою.

Однак, як зазначалося вище, юридичній стороні питання, що засвідчує статус переміщення військовослужбовців за контрактом, увага під час перебування в зоні бойових дій практично не приділялася і як наслідок, більшість особового складу переміщалося без належно оформлених на те документів. Документи оформлювалися через деякий час після переміщення. Що є порушенням норм діючого законодавства.

Аналізуючи правові наслідки переміщення особового складу з зони бойових дій відразу пригадуються напрацювання В. І. Кириленка, який зосередив свою увагу на ролі «правової роботи» та «правової культури» [1] в життєдіяльності військ. Оскільки, практика військ показує, що тверде знання командирами і начальниками законодавства, їх висока правова культура є необхідною умовою чіткої організації службової діяльності, успішного виконання посадових і спеціальних обов'язків [1, с. 11].

Підтвердженням цієї позиції є праці Б. П. Андресюка, які доповнюють вислови В. І. Кириленка в частині, що правова культура є сукупністю соціально-корисних якостей, що відіграє значну роль в житті військовослужбовця [1, с. 11].

Доречним буде пригадати також поняття «юридична техніка» і «правові казуси». І на наш погляд, поняття «юридична техніка» найкраще розкрили А. Ю. Мельников та С. С. Алексєєв, а поняття «правовий казус» – словник іншомовних слів Мельничука. Так, А. Ю. Мельников вважає, що юридична техніка є «сукупністю різноманітних прийомів, способів, які використовуються в юридичній практиці для забезпечення ефективності певних дій, які мають юридичні наслідки» [9, с. 30–31]. С. С. Алексєєв – характеризує її як «сукупність юридичних засобів і прийомів розробки, оформлення, публікації та систематизації правових актів» [10, с. 207]. Словник іншомовних слів Мельничука розкриває поняття «правовий казус» як подію, настання якої не викликано виною особи і яка, як правило, виключає відповідальність за порушення [11].

Таким чином, ми приходимо до висновку, що поняття «правова робота», «правова культура», «юридична техніка» та «правові казуси» не тільки перетинаються з тематикою дослідження, але й допомагають визначити прогалини в дослідженнях, щоб у подальшому знайти шляхи їх усунення.

В рамках нашої роботи стає зрозумілим, що правові казуси в механізмах державної влади через призму переміщення військовослужбовців НГУ під час дії правового режиму воєнного стану ніхто не розглядав. Хоча деякі аспекти цього питання розкриті за умов мирного часу. Про те, вказані роботи не відображають повною мірою причини та умови ситуації, яка склалася, а також фактичний склад суспільно-правових відносин створює підґрунтя для більш ретельного дослідження. А тому теоретична розробка обраної теми, її наукова новизна, значущість та актуальність у нових реаліях сьогодення набувають особливого змісту та значення.

3. Мета та задачі дослідження

Мета дослідження полягає у розкритті, на основі проведених досліджень, семантики та феноменології, правових казусів в механізмах державної влади під час дії правового режиму воєнного стану як значимого впливу на переміщення військовослужбовців за контрактом в секторі безпеки і оборони в цілому та НГУ окремо.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні основні завдання:

1. проаналізувати норми діючого законодавства, що стосуються аспекту переміщення військовослужбовців за контрактом під час дії правового режиму воєнного стану та їх правові наслідки;
2. сформулювати авторське бачення причин та умов, що сприяли правовим казусам в механізмах державної влади.

4. Матеріали та методи

Комплексне дослідження, у вигляді літературного огляду, проведено за допомогою ресурсів вільного доступу (Academic journals, Google Book Search, Google Scholar, SCISEARCH, Наукова періодика України), а також повнотекстової бази даних ScienceDirect.

5. Результати дослідження

Відомо, що правозастосовна практика формує у військовослужбовців свідоме ставлення до виконання вимог Конституції України, законів, Військової присяги і військових статутів, виховує особисту відповідальність й активну позицію у зміцненні військової дисципліни і правопорядку [12, с. 335].

З цього слідує, що реалізація військовослужбовцями НГУ своїх конституційних прав під час проходження військової служби за контрактом в умовах війни, здійснюється шляхом цілеспрямованої, послідовної, систематичної діяльності держави та її органів з наданням відповідних адміністративних послуг. Так, військовослужбовці НГУ офіцерського складу, що проходять військову службу за контрактом, будучи зареєстрованими на території, де виникли обставини (зазначені в ст. 1 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» [13]) на дату їх виникнення, у разі переміщення, мають право на статус внутрішньо переміщеної особи (далі – ВПО). Тому при зверненні до Управління соціального захисту населення військовослужбовці отримали довідку ВПО [14, 15]. Проте на даний час Державним бюро розслідувань порушено кримінальне провадження за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 190 Кримінального кодексу України та проводиться досудове розслідування (де з одним з аспектів вказано, що військовослужбовці не є вимушено переміщеними особами). І військовослужбовці, які набули статусу ВПО, повинні доводити правомірність своїх дій. Більш того, військовослужбовцям висувують претензії щодо надання «недостовірних даних», оскільки при постановці на облік як ВПО вказали юридичну адресу військової частини (військовослужбовці вважаючи це більш доцільним, оскільки найбільшу частину доби щоденно вони перебувають за адресою військової частини. І з цим фактом погоджувалися представники надання адміністративних послуг на час реєстрації як ВПО). Цікавим фактом є те, що будь-які правові претензії державні органи Міністерства соціальної політики України на адресу військовослужбовців не мають (є офіційні відповіді), навпаки, в листах-відповідях вказується законність постановки на облік як ВПО. Крім цього, на сьогодні є судова практика щодо постановки військовослужбовців як ВПО у разі відмови надання їм цього правового Статусу.

Як результат маємо правовий казус. З одного боку військовослужбовці за контрактом, що є добросовісними громадянами своєї держави та наявність навіть фактових кримінальних проваджень є такими, що пригнічують їх честь, гідність і ділову репутацію. З іншого боку – слабка юридична техніка в механізмах державної влади, що призводить до поширення практики застосування провокацій і створення конфліктних ситуацій серед військовослужбовців (між командуванням і підлеглими), а також, посилення внутрішньої нестабільності як у середині колективу, так і за її межами.

Іншими словами, замість того, щоб займатися безпосередньо функціями, пов'язаними із захистом Батьківщини, військовослужбовці, які проходять військову службу за контрактом (осіб офіцерського складу), повинні постійно знаходитися під морально-психологічним тиском, що безпосередньо підриває морально-емоційний стан військовослужбовців та призводить до зайвих переживань, які також відображаються на якості несення військової служби та призводять до зниження ефективності виконання службово-бойових завдань, пов'язаних із захистом Батьківщини через завідомо неправдиве повідомлення про злочин невідомими особами.

Даний приклад вказує на те, що категорія військовослужбовців (офіцерського складу) за контрактом у воєнний час є недостатньо захищеною від бюрократичних механізмів влади. Адже будь-якій освіченій людині зрозуміло, що «військовий» – це категорія, яка не може переміщатися без особливого розпорядження старшого начальника, особливо у воєнний час. І законом передбачено лише декілька варіантів переміщення. Це: передислокація, відрядження, прибуття на нове місце служби [16–20]. І якщо б один з цих варіантів мав вплив на набуття статусу ВПО, це однозначно було уточнено у Законі. Тому, є доцільним посилити юридичну техніку правозастосовних актів та фактичний склад суспільно-правових відносин у роботі державних органів влади (Державного бюро розслідувань та Департаменту військової контррозвідки Служби Безпеки України).

Розуміння вищезазначеного, дає нам можливість впевнено стверджувати, що основними причинами, які сприяють правовим казусам в механізмах державної влади, є: 1) відсутність чи неповнота норм права, необхідних для ефективного регулювання суспільно-правових відносин; 2) суб'єктивна інтерпретація норми права індивідом. Умовами виступають: 1) слабка юридична техніка правозастосовних актів; 2) фактичний склад суспільно-правових відносин. Де, під слабкою юридичною технікою правозастосовних актів розуміється слабкий ступінь системи, заснованої на досягненні теорії права та перевірених практикою правотворчості принципів, прийомів, засобів, правил (логічних, структурних, лінгвістичних) підготовки найбільш якісно вчинених за формою та структурою нормативно-правових та правозастосовних актів, використовуваних при виробленні та систематизації актів для забезпечення їх досконалості. Фактичним складом суспільно-правових відносин – наявність усіх складових елементів юридичних фактів (сукупність різних юридичних

фактів) суспільно-правових відносин, а також певне їх послідовне накопичення, певний порядок елементів.

Підводячи підсумок вищезазначеному, можна з упевненістю стверджувати, що правові казуси в механізмах державної влади мають стійкий характер при умові незмінності політики держави та посадових осіб на місцях.

У проведеній роботі розкрито авторське бачення, на основі проведених досліджень, семантики та феноменології, правових казусів в механізмах державної влади під час дії правового режиму воєнного стану як значимого впливу на переміщення військовослужбовців за контрактом в секторі безпеки і оборони в цілому та НГУ окрема.

Проблемними питаннями, з якими стикаються військовослужбовці за контрактом під час проходження військової служби в умовах дії правового режиму воєнного стану є: низька правова робота та правова культура посадових осіб на місцях.

З метою підвищення ефективності правової обізнаності як військовослужбовців НГУ, так і посадових осіб органів державної влади доцільно посилити реалізацію соціальних гарантій військовослужбовців під час дії правового режиму воєнного стану та пропаганду щодо авторитету «людини у формі» через ЗМІ.

Визначення шляхів впровадження принципів «добročесності», «справедливості» в механізмах державної влади та посилення державних гарантій військовослужбовців стануть фундаментом ключових напрямів для подальших наукових досліджень.

6. Висновки

1. Комплексне дослідження норм чинного законодавства (Законів України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», «Про військовий обов'язок і військову службу», Постанови Кабінету Міністрів України «Про облік внутрішньо переміщених осіб», Наказу Міністерства внутрішніх справ «Про затвердження Інструкції про особливості направлення військовослужбовців Національної гвардії України в службу відрядження в межах України та за кордон» тощо) дозволило підтвердити наявність правових казусів в механізмах державної влади. З'ясовано, що військовослужбовці за контрактом (офіцерського складу) мають право на статус внутрішньо переміщеної особи.

З метою вдосконалення норм діючого законодавства обґрунтовано запропоновано наступні зміни та доповнення:

– Міністерству Юстиції України надати публічні роз'яснення відомчим структурам та направити на їхню адресу офіційний лист Роз'яснення щодо правових підстав набуття статусу внутрішньо переміщеної особи військовослужбовцями за контрактом;

– внести поправку до абзацу 12 п. 2 Постанови Кабінету Міністрів України «Про облік внутрішньо переміщених осіб» № 509 від 01 жовтня 2014 р. ...після дужок... словами «..., незалежно від способу переміщення,...» та викласти зазначений абзац у наступній редакції: «На отримання довідки мають право військовослужбовці (крім військовослужбовців строкової служби та військової служби за призовом осіб офіцерського складу), незалежно від способу переміщення, які проходили військову службу та мали зареєстроване місце проживання на території, де виникли обставини, зазначені в статті 1 Закону, на дату їх виникнення.

2. Основними причинами, які сприяють правовим казусам в механізмах державної влади, є:

1) відсутність чи неповнота норм права, необхідних для ефективного регулювання суспільно-правових відносин;

2) суб'єктивна інтерпретація норми права індивідом.

Умовами виступають:

1) слабка юридична техніка правозастосовних актів;

2) фактичний склад суспільно-правових відносин.

Під слабкою юридичною технікою правозастосовних актів розуміється слабкий ступінь системи, заснованої на досягненнях теорії права та перевірених практикою правотворчості принципів, прийомів, засобів, правил (логічних, структурних, лінгвістичних) підготовки найбільш якісно вчинених за формою та структурою нормативно-правових та правозастосовних актів, використовуваних при виробленні та систематизації актів для забезпечення їх досконалості.

Фактичний склад суспільно-правових відносин визначено як наявність усіх складових елементів юридичних фактів (сукупність різних юридичних фактів) суспільно-правових відносин, а також певне їх послідовне накопичення, певний порядок елементів.

Конфлікт інтересів

Автори декларують, що не мають конфлікту інтересів стосовно даного дослідження, в тому числі фінансового, особистісного характеру, авторства чи іншого характеру, що міг би вплинути на дослідження та його результати, представлені в даній статті.

Фінансування

Дослідження проводилось без фінансової підтримки.

Доступність даних

Дані будуть надані за обґрунтованим запитом.

Подяка

Велика подяка моєму науковому керівнику – завідувачу кафедри управління персоналом та підприємництва, доктору наук з державного управління, професору Статівка Наталії Валеріївни – за розуміння, терпіння, натхнення, і щире віру в мене як майбутнього науковця.

Література

1. Кириленка, В. І. (Ред.) (2010). Правова робота в Збройних Силах України. Київ: РВЦ «Військовий інститут», 408. Available at: https://mil.univ.kiev.ua/files/57_1093220695.pdf Last accessed: 23.01.2022
2. Ягунов, В. В. (2002). Морально-психологічне забезпечення. Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 349.
3. Положення про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України (2008). Указ Президента України № 1153/2008. 10.12.2008. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1153/2008#Text> Last accessed: 24.06.2023
4. Про затвердження Положення про організацію квартирно-експлуатаційного забезпечення Збройних Сил України (2013). Наказ Міністерства оборони України № 448. 03.07.2013. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1590-13#Text> Last accessed: 24.06.2023
5. Про затвердження Інструкції з організації обліку особового складу Національної гвардії України (2017). Наказ Міністерства внутрішніх справ України № 73. 30.01.2017. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0248-17#Text> Last accessed: 24.06.2023
6. Про затвердження Інструкції про особливості направлення військовослужбовців Національної гвардії України в службові відрядження в межах України та за кордон (2017). Наказ Міністерства внутрішніх справ № 599. 18.07.2017. Available at: <https://www.rada.gov.ua/show/z0975-17#Text> Last accessed: 24.06.2023
7. Положенням про службу озброєння Національної гвардії України (2015). Наказ Міністерства внутрішніх справ України № 643. 03.06.2015. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0733-15#Text> Last accessed: 24.06.2023
8. Кириленка, В. І. (Ред.) (2010). Правова робота в Збройних Силах України. Київ: РВЦ «Військовий інститут», 408. Available at: https://mil.univ.kiev.ua/files/57_1093220695.pdf Last accessed: 24.06.2023
9. Мельников, А. Ю. (2005). Поняття та особливості норм процесуального права. Юридичні гарантії застосування права та режим законності. Київ, 1.
10. Алексеев, С. С. (2002). Загальна теорія права. Т. 2. Київ: Юридична література, 360.
11. Казус – Словник іншомовних слів Мельничука Available at: <http://slovedia.org.ua/42/53402/283291.html> Last accessed: 24.06.2023
12. Кобзар, А. О., Копаниця, О. В., Грицюк, В. М. та ін.; Андресюк, Б. П. (Ред.) (2011). Виховна робота у Збройних Силах України. Чернівці: Місто, 334.
13. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб (2014). Закон України № 1706-VII. 20.10.2014. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1706-18>
14. Про облік внутрішньо переміщених осіб (2014). Постанова Кабінету Міністрів України № 509. 01.10.2010. Available at <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/509-2014-%D0%BF> Last accessed: 24.06.2023
15. Про військовий обов'язок і військову службу (1992). Закону України № 2232-XII. 25.03.1992. Available at: <https://ips.ligazakon.net/document/T223200?an=909754> Last accessed: 24.06.2023
16. Про затвердження інструкції про особливості направлення військовослужбовців Національної гвардії України в службові відрядження в межах України та за кордон (2017). Наказ Міністерства внутрішніх справ № 599 18.07.2017. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0975-17#Text> Last accessed: 24.06.2023
17. Про затвердження інструкції про організацію виконання Положення про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України (2009). Наказ Міністра оборони України № 170. 19.05.2009. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0438-09#Text> Last accessed: 24.06.2023
18. Яцино, О. В., Половінкін, І. М. та ін. (2022). Посібник для фахівців служб персоналу військових частин Збройних Сил України (в умовах воєнного стану). Київ: Видавництво Скіф, 56.
19. Freire, J. (2010). The Military and Political Intervention: Ideological Trends and Contemporary Contexts*. RCCS Annual Review, 2. doi: <https://doi.org/10.4000/rccsar.227>
20. Ruschmann, P. (2009). Mandatory Military Service. Infobase Publishing, 127. Available at: https://books.google.com.ua/books/about/Mandatory_Military_Service.html?id=1CVP8NHbeUwC&redir_esc=y

Received date 16.05.2023

Accepted date 22.06.2023

Published date 30.06.2023

Мідіна Анастасія Сергіївна, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, майдан Свободи, 4, м. Харків, Україна, 61022, старший лейтенант, Навчально-науковий інститут "Інститут державного управління" Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, пр. Героїв Харкова, 75, м. Харків, Україна, 61001
E-mail: amidina@ukr.net